

Nasploh se tukaj odpira vprašanje o tem, *kaj* lahko filozofija sploh pove o umetnosti.

Glede tega obstaja v filozofiji posebna veda, ki ji pravimo *estetika*.

Estetika je zlasti *filozofska* disciplina. Sedaj, ko smo jo toliko časa pustili, da nas ne obremenjuje, s tem mislim kakšnega pol stoletja, vsaj v Sloveniji, bi bil zadnji čas, da se vprašamo, *kaj je sploh estetika kot filozofska panoga*.

Da bi odgovorili na takšno vprašanje, se moram spomniti najboljšega, kar v Sloveniji o estetiki imamo, to pa je knjiga z naslovom *Estetika* izpod peresa Franceta Vebra (1925). Če ne drugače, je ta knjiga zanimiva tistemu, ki skuša zagovarjati tezo o šibki opredeljenosti umetnosti z ideologijo. Ta knjiga namreč trdi, da estetsko, področje estetskega, tvori posebno področje, ki je lahko področje našega raziskovanja. Čemu torej ne bi vzeli te Vebrove estetike, ki je najboljše, kar Slovenci imamo napisanega o tej temi, in čemu je ne preučimo na primer v okviru tako imenovanega Društva za estetiko? Mislim, sistematično preučimo. To pa doslej še ni bilo opravljeno.

Kot pravim, Vebrova *Estetika* se mi zdi zanimiva zlasti zato, ker opredeljuje področje umetnosti z opredelitvijo estetskega, estetsko pa razume kot avtonomno področje, ki ga je mogoče celo deduktivno izpeljati.

Toliko, da spomnim, da ta alternativa obstaja – poleg tega pa se mi to zdi edina *filozofsko* zanimiva alternativa, če naj se povsem ne zabrišejo meje in če naj se absolventi po štirih letih poslušanja filozofije ne veselijo, kako znajo brati Tank ali kakšno drugo literarno delo, kar pač zanje kot za filozofe ni njihova prvotna naloga, ali kako so podkovani v sociologiji in podobno. Res moramo najprej temeljito razmisliti o tem, *kaj estetika v filozofskem smislu sploh je*.

LITERATURA

- Erjavec Aleš: *Ideologija in umetnost modernizma, PK, Ljubljana, 1988*
- Veber Franc: *Estetika, MK, Ljubljana 1983*



Tone
Peršak

Z obrobja vsakdanjosti

»REDEFINIRANJE« ZGODOVINE

Pojem »redefinicija« se uveljavlja zlasti v zvezah, kot so: »treba je redefinirati socializem«, »redefinicija socializma«, »redefiniranje vloge ZK« ipd. Gre pač še za enega tistih modnih pojmov, ki se pojavijo vsake toliko v tem ali onem političnem govoru in jih nato kot papagaji ponavljajo preštevilni govorniki od Beograda do Gevgelije in od Beograda do Triglava, ne da bi se kdaj vprašali, kaj je govornik, ki je pojem »lansiral«, sploh želel z njim povedati. Naj ga torej uporabim tudi jaz, in sicer v zvezi s operacijami, ki smo jim nemalokrat priče v naši politiki, še zlasti v »teoretskih«, na pogled umnih utemeljitvah politične prakse. Gre za poskuse v prirejanju zgodovine, ki naj bi napovedovala ali

celo pričakovala odločitve sedanje politike in tako potrjevala pravilnost teh odločitev. Zgodovinarji v službi vladajoče stranke, dostikrat pa tudi v imenu svoje iskrene vere v ideološke vizije te stranke, prikazujejo zgodovinske dogodke tako, da »novokomponirana« sporočila teh dogodkov služijo stranki kot neke vrste dokazno gradivo, s katerim dokazuje pravilnost in pravičnost svojih odločitev in akcij. Seveda pa je treba za to, da je zgodovina res uporabna v ta namen, marsikaj razložiti in prikazati drugače, kakor je v resnici bilo, ali celo kak dogodek zamolčati. Vendar to delajo več ali manj vsi zgodovinarji. Nekateri morda celo nezavedno, ker je vpliv ideoloških dogem na njihovo mišljenje tako močan, da preprosto vidijo stvari takšne, kakršne »bi morale biti«, ne pa takšne, kakršne so...

Le redko pa se v »belem svetu« zgodi kaj tako neverjetnega, kot se je prav pred kratkim v Beogradu. Le zelo poredko v civiliziranih deželah kak organ oblasti tako rekoč z dekretom »redefinira« zgodovino in v bistvu razveljavi dogodek iz preteklosti ali ga vsaj prekliče. Seveda s tem ne merim na pomilostitve ali kaj podobnega. Opozoriti hočem na neverjetno početje jugoslovanske skupščine oziroma Zveznega zbora Skupščine SFRJ, ki je na enem svojih zadnjih zasedanj v letu 1988, po štirinštiridesetih letih z dekretom razveljavil resolucijo t. i. Bujanske konference, se pravi resolucijo ustanovne konference Narodnoosvobodilnega odbora za Kosovo in Dukadin, ki je bila v prvih dneh januarja leta 1944 v Bujanu. V tej resoluciji so udeleženci konference ugotovili, da sta pokrajini Kosovo in Metohija naseljeni pretežno »s šiptarskim ljudstvom«, ki se »tako kot že vedno tudi danes želi združiti v Šipnijo«. Možnost za to združitev albanskega ljudstva v isti državi so udeleženci videli predvsem v skupnem boju Albancev s Kosova in Metohije z drugimi jugoslovanskimi narodi proti okupatorjem in njihovim hlapcem. V tem boju naj bi si albansko ljudstvo Kosova in Metohije priborilo svobodo in pravico, da samo odloča »o svoji usodi«, pač v skladu »s pravico do samoodločbe in odcepitve«. Zagotovilo, da bo tako, so udeleženci konference videli še zlasti v naravi in ciljih jugoslovanske narodnoosvobodilne vojske in tudi v prizadevanjih »velikih zaveznikov« v boju proti fašizmu in nacizmu. Julija 1945 pa so predstavniki albanskih partizanov na t. i. Prizrenski skupščini očitno pristali na drugačno rešitev in soglašali z »vključitvijo Kosova v federalno Srbijo« ter se tako praktično odpovedali omenjenemu sklepu Bujanske konference, hkrati pa seveda vendarle »svobodno odločili« o svoji prihodnosti in tako uveljavili pravico do samoodločbe. Zanimivo pa je, da je v zadnjih letih omenjena resolucija Bujanske konference ponovno začela vznemirjati ljudi, vendar ne Albance, temveč predvsem nekatere Srbe in Črnogorce, ki so v posameznih zahtevah in akcijah t. i. »iredente« na Kosovu čutili »duh Bujana«. Strah in odpor do tega »duha Bujana« sta s časom postala tako močna, da se je Komisiji CK ZKJ za zgodovino in nazadnje še vodstvu zvezne skupščine zazdelo potrebno organizirati razpravo o tem problemu in – v Zveznem zboru Skupščine SFRJ tako rekoč z zakonom razveljaviti vse »zakonodajno-pravne vidike Bujanske konference« in v bistvu preklicati njene že tako razveljavljene sklepe. Ta ukrep je nedvomno treba označiti kot edinstven in težko primerljiv pravni akt. Skupščina neke države je tako po štirinštiridesetih letih preklicala, lahko bi celo rekli ukinila neko zgodovinsko dejstvo in razglasila, da tega dejstva ni več, kot da ga nikoli ni bilo...

Lahko bi se samo posmehnili in rekli, da gre v neskončnem nizu naših političnih komedij še za eno. Toda dogodek ima zlovešči nauk, kajti takšni

poskusi »redefiniranja« zgodovine bi lahko še koga zamikali. Denimo, da bo zagovornike centralistične in unitaristične Jugoslavije začelo motiti nenehno sklicevanje Slovencev na program OF slovenskega naroda, kajti nekatere točke tega programa so v precejšnjem neskladju z »idealiteto« Jugoslavije. In po tem, ko so izganjalci »duha Bujana« uspeli, bi jim prav lahko prišlo na misel, da je treba z zakonom črtati tudi nekatere točke programa OF, ki so bile dokončno izoblikovane novembra 1941 oziroma v januarju 1942. Res pa je, da bi puristi, ki so zahtevali naknadno razveljavitev resolucije Bujanske konference, morali biti tudi v svojih zahtevah po očiščenju programa OF zelo rigorozni, saj ta program obljublja celo tako nemogoče zadeve, kot so npr.: dosledno upoštevanje pravice naroda do samoodločbe, vključno s pravico do odcepitve in združenja z drugimi narodi, nadalje uveljavitev političnega pluralizma, uvedbo resnične demokracije, dosledno spoštovanje načela, da bo po osvoboditvi »o notranji ureditvi združene Slovenije in o svojih zunanjih odnosih odločal slovenski narod sam«, in da bo tudi sam z lastno vojsko urejal vprašanje obrambe svoje svobode in samostojnosti. To so z vidika jugoslovanske resničnosti nenavadno heretična načela...

Skratka, ugotoviti je treba vsaj to, da je »duh ustja Save«, ki je najbrž navdihnil zahteve po »redefiniranju« zgodovine v zvezi z resolucijo Bujanske konference, neprimerno bolj nevaren kot »duh Bujana«. Ta »duh« namreč potrebuje žrtve in hrano, če hoče še obstajati in opravičiti svoj obstoj. To pa gotovo hoče.

Op.: Vsi citati so povzeti po komentarju Konferencija prebrisana, ki ga je v reviji Danas (20. dec. 1988) objavil Željko Krušelj.

VELIKA USTAVNA »SAMOPREVARA«

Dvaindvajsetega novembra 1988 je slovenska skupščina kljub ugovoru številnih bolj ali manj kompetentnih državljanov SR Slovenije, ki so svarili pred posledicami nedvomno centralistično in unitaristično naravnanih Amandmajev k Ustavi SFRJ, izrekla soglasje s temi amandmaji in zavrnila opozorila, da ti amandmaji krnijo suverenost slovenskega in drugih narodov v SFRJ, kot nične in neutemeljene. Obenem pa so delegati slovenske skupščine v veliki večini soglašali tudi z večinskim stališčem republiške ustavne komisije, da amandmaji zagotavljajo tako rekoč vse pogoje za izhod iz gospodarske krize in tako tudi za uresničevanje temeljnih življenjskih interesov vseh državljanov, ki jih nekateri radi – kdo ve za kaj – delijo na tri osnovne kategorije: na delavce, delovne ljudi in druge občane. Ker pa so prej omenjeni dvomljivci očitno le zasejali seme dvoma tudi v sicer neplodne njive »subjektivnih sil«, so pristojni skupščinski mlini z republiško ustavno komisijo v prvi vrsti opremili odlok o soglasju s »stališči«, v katerih je bilo natančno zapisano, kako da Slovenci razumemo posamezne »sporne« amandmaje. Pristojni funkcionarji in še zlasti predsednik slovenske skupščine in njene ustavne komisije so se prav v zvezi s temi »razlagami amandmajev« pridušali, da na kakšno drugo razlago amandmajev Slovenci ne pristanemo nikdar, in lahko bi rekli, da je tisti dan kar zaudarjalo po tem nenadnem izbruhu slovenske moškosti in odločnosti.

A lej ga zlomka. So taki, ki se na slovensko odločnost in slovenske razlage amandmajev poživžgajo. Da je to res, smo jasno uvideli že dober

mesec kasneje – bolj natančno 30. decembra 1988. Na ta dan je večina delegatov Zveznega zbora – potem, ko je dotedanji Zvezni izvršni svet, ki ni uspel s svojim predlogom proračuna federacije za leto 1989, odstopil – glasovala za predlog predsedstva države, po katerem bo za finansiranje JLA leta 1989 treba zagotoviti nekaj več kot 15.000 milijard dinarjev. Pa ne gre za vsoto, ki je tako ali tako nepredstavljivo ogromna. Gre za dejstvo, da so delegati glasovali o zadevi, za katero niso pristojni, in to na zahtevo predsedstva države. Po ustavi bi v skladu z amandmajem št. XL (točki 3 in 6) moral o tej zadevi o dločati Zbor republik in pokrajin, pri čemer bi seveda bilo treba doseči konsenz.

Ugotoviti moramo, da sta v tem primeru kar dva najvišja organa oblasti v Jugoslaviji kršila ali vsaj zavestno ignorirala ustavo. Kot prvo je to storilo predsedstvo Jugoslavije, in to tisto predsedstvo, ki je pred dvema letoma predlagalo, naj se začne postopek za spremembo ustave, in določilo smeri sprememb. Če ne dvomimo o tem, da je verjetno tudi amandma št. XL v skladu s smernicami predsedstva, moramo hkrati ugotoviti tudi to, da je konec leta 1988 predsedstvo prvo kršilo ustavne določbe, ki jo je vsaj posredno samo predlagalo. Nato so kršili ustavo še delegati Zveznega zbora, se pravi v bistvu skupščina SFRJ, ki je po ustavi najvišji organ oblasti v državi in v skladu z načelom nedeljivosti oblasti tudi vrhovni čuvár zakonitosti in ustavnosti pri nas. Ta naš ustavni gordijski vozél bi pač potreboval dva Aleksandra Makedonska in ne le enega! Komaj dober mesec dni po razglasitvi amandmajev in po vseh tistih visokoletečih besedah o ustavnosti, demokratičnosti in idejni načelnosti naše najnaprednejše skupnosti smo doživeli tisoč in prvo lekcijo iz despotizma in nenačelnosti. Kot že tolikokrat, se je ponovno in še enkrat pokazalo, da ne živimo v pravni državi, saj z neskončno nonšalanco ignorirajo ustavo predvsem tisti, ki bi jim ta ustava morala pomeniti »Sveto pismo«. In tako se je potrdilo tisto, kar so že ves čas dopovedovali modri ljudje: da je tako ali tako vseeno, kaj bo pisalo v ustavi, saj te ustave ne spoštuje nihče, še najmanj pa oblast sama. V razpravah o amandmajih smo se srečevali z amandmaji, ki so bili predlagani zato, da bi z njimi prišla v ustavo določila, ki bi ustavno utemeljevala nekatere zvezne zakone, ki so bili še pred tem sprejeti brez ustrezne ustavne podlage. Če bo šlo tako naprej, bo že čez pol leta treba sprejeti še deset novih amandmajev, s katerimi bomo spet naknadno zagotovili ustavno podlago z medtem sprejetim zakonom brez ustavne podlage. Ne glede na vse to pa bodo z najvišjih položajev, kjer sedijo ljudje, ki to počnejo, prihajala še vedno enako glasna zagotovila, da živimo v pravni državi, in da je ustavo pač treba spoštovati in prav tako zakon, dokler ta zakon velja. Res pa je, da to pravilo očitno velja za državljane, ki so vladani, za tiste, ki vladajo, pa ne.

Pustimo zajedljivost! To, kar nas pri vsem tem skrbi, sta barbarska mentaliteta in z njo povezana despotska miselnost kot osnovi takšnega nespoštovanja zakonov in ustave. Že res, da so zakoni lahko tudi nehumani in krivični, a res je tudi, da je spoštovanje zakonov od vseh, tako od vladanih kot od vladajočih, prvi pogoj za to, da sploh lahko govorimo o kulturi v evropskem pomenu besede. Mnogotera znamenja – in med njimi tudi opisani, čeprav ne edini primer – pa žal pričajo, da je ta družba bližja barbarstvu kot civilizirani in kulturni skupnosti. To pa tudi pomeni, da je dejanska demokracija v tej državi še vedno samo nedosanjani sen. »Samo-prevara«, omenjena v naslovu te glose, pa je bilo prepričanje najvišjih

slovenskih funkcionarjev in delegatov slovenske skupščine, da bodo dejansko odločujoče sile resnično spoštovale spremenjeno ustavo in celo napotke slovenske skupščine, kako je to ustavo treba brati in razumeti.

SPREHOD PO JUGOSLOVANSKIH IN TUJIH REVIJAH

V tretji številki zagrebškega časopisa *Umjetnost riječi* je objavljena ocena knjige Iva Frangeša *Zgodovina hrvške književnosti*. Vinko Brešić jo je prebral na sestanku Sekcije za literarno teorijo Hrvškega filološkega društva. Knjiga je izšla v sozaložništvu Maticе hrvatske iz Zagreba in Cankarjeve založbe iz Ljubljane. Stipe Botica piše o ustvarjalno izraznem preokretu k metaforizaciji v romantiki, pri čemer izhaja iz ustvarjalnosti pesnika Luka Botića, ki je v svojem delu prepletal metonimijske in metaforične slogovne prijeme. Goran Stanivuković je napisal razpravo o literarnih zvrsteh v luči angleških renesančnih poetik.

V dvojni številki mostarskega časopisa *Most* piše Razija Lagumdžija o Selimovićevi knjigi *Derviš in smrt* kot o knjigi o dogmi in življenju. Avtorica je svoj prispevek zasnovala kot esejistični dialog s pisateljem. Nenad Radanović je svojo novelo naslovil *Hiša. Izzivi negativne antropologije* je naslov sestavka Šaćirja Filandra, ki ga je napisal kot prispevek k osvetlitvi filozofskih podmen drame Alija Isakovića z naslovom *Upor materije*.

V dvojni številki (66–67) bijelopoljskega časopisa *Odzivi* so v uvodu objavljene pesmi Srečka Kosovela, ki jih je skrbno in s posebnim posluhom za melodijo Kosovelove pesniške govorice prepesnil Špiro Matijević. Dodal je tudi informativni zapis o našem pesniku. Špiro Matijević je s skupnim naslovom *Trudno sanjajoči bori* prevedel šest značilnih Kosovelovih pesmi. V nadaljevanju objavlja Vuk Minić črtico z naslovom *Na ravnici*. Jovan R. Bojović piše o nedavno izšli *Prvi zgodovini bijelopoljskega kraja*, ki jo je napisalo šest izvedencev z raznih področij.

V časopisu *Pannonia*, št. 3, ki izhaja v Železnem, zasledimo poročilo Leva Detela o srečanju v Brežah, namreč o zborovanju pisateljev iz enajstih evropskih dežel. Izmed prispevkov iz naših logov omenimo vsaj še dva: Ivan Ivanji piše o gradnji velike pravoslavne cerkve na Vračaru v Beogradu in o svetovnem uspehu jugoslovanskega pisatelja, namreč Milorada Pavića z njegovim *Hazarškim besednjakom*. O dunajskih modernistih pri Hrvatih in Srbih piše Katalin Hegedűš Kovačević.

A. A.